

Jó, to tenkrát...

V současnosti do popředí vystupují požadavky na kompetence a osobnost vysokoškolského učitele. Učitel je oceňován zejména na základě výsledků jeho vědecké aktivity, ačkoliv stejně významná je jeho činnost pedagogická. Vědecká činnost vysokoškolských učitelů je podporována rozmanitými výzvami, často projekty (granty) na úrovni fakultní, univerzitní či celostátní. Méně systematické podpory se dle mého soudu dostává rozvoji pedagogických kompetencí vysokoškolských učitelů.

Domnívám se, že inspiraci pro rozvíjení pedagogické kvalifikace vysokoškolských učitelů lze hledat nejenom v moderních vzdělávacích technologiích a současných pedeutologických poznatcích, ale také v pohledu do minulosti. Pokusím se tedy nahlédnout do období od roku 1986, kdy jsem jako odborný asistent nastoupil na Vědeckopedagogické pracoviště (dále VPP) Vojenské akademie v Brně. Posláním tohoto pracoviště byla podpora rozvoje výchovně vzdělávacího procesu na Vojenské akademii s využitím poznatků z (vysokoškolské) pedagogiky a psychologie, sociologie a teorie řízení. Tato podpora se odvíjela ve dvou liniích – vědeckovýzkumné a pedagogické. Všimnu si blíže pedagogické činnosti VPP.

Významnou součástí této činnosti bylo projektování a realizace pedagogicko-psychologického vzdělávání pro učitele Vojenské akademie a konzultační účast pracovníků VPP na tzv. metodických zaměstnáních (seminářích) kateder této vysoké školy. Pedagogicko-psychologické vzdělávání (PePsVzd) zahrnovalo tři stupně. Významným rysem tohoto vzdělávání byla gradace požadavků na jeho účastníky, tj. vysokoškolské učitele. Projevovala se zvyšujícím se rozsahem samostatných a tvůrčích aktivit účastníků PePsVzd.

První stupeň PePsVzd představoval *Kurz pro začínající vysokoškolské učitele* (základy pedagogiky a psychologie vysoké vojenské školy). Kurz byl pro učitele přijaté na Vojenskou akademii (VA) povinný. Jeho obsahem byly přednášky a semináře z vysokoškolské pedagogiky a psychologie. Na kurzu participovala Katedra vojenské pedagogiky a psychologie VA a částečně VPP. Obsahem kurzu byla například tato témata: Pojetí vysokoškolského vojenského vzdělávání, Učení a vyučování na vysoké škole, Obsah vzdělávání a jeho struktura, Specifika studenta vysoké vojenské školy, Poznávání osobnosti studentů ad. Výstupem z kurzu byla integrovaná zkouška z vysokoškolské pedagogiky a psychologie.

Další stupně PePsVzd byly pro vysokoškolské učitele nepovinné. *Druhý stupeň* byl určen pro zkušenější vysokoškolské učitele (vybraná pedagogicko-psychologická témata, orientovaná na potřeby vysokoškolských učitelů, zjišťovaná dotazníkem pro zájemce o toto vzdělávání). Na realizaci tohoto stupně se podílelo VPP a zkušení vysokoškolští učitelé Vojenské akademie, kteří vyučovali témata oborově didaktická. Uvádím příklady témat: Vymezování výukových cílů, Strukturování obsahu vysokoškolských předmětů, Profesní dovednosti a jejich utváření, Učební úlohy, Pedagogicko-psychologická diagnostika studentů. Výstupem z uvedeného stupně PePsVzd byla písemná práce založená na didaktickém zpracování obsahu vysokoškolského předmětu – např. souboru výukových cílů, didaktického testu, včetně jejich empirického ověření ve výuce nebo výzkumně zaměřeném pedagogicko-psychologickém tématu z oblasti výuky na vysoké škole.

Třetí stupeň PePsVzd byl orientován na tvorbu didaktik vysokoškolských předmětů vyučovaných na VA. Předmětové didaktiky jsme chápali jako teorii a praxi výuky těchto předmětů. Zahrnovaly charakteristiku předmětu (jeho vazbu na obor a další předměty), jeho obsahové domény a didaktická doporučení k výuce jednotlivých témat. Zpracovávání předmětových didaktik bylo založeno na spolupráci vysokoškolských učitelů odborných kateder VA. Výstupem tohoto stupně PePsVzd byly obhajoby předmětových didaktik na odborných katedrách. Obhajob se obvykle zúčastňoval pedagog z VPP a učitelé katedry.¹

Při projektování PePsVzd jsme byli na VPP v kontaktu s odborníky z civilních vysokých škol a institucí, kteří se teoreticky i výzkumně zabývali pedagogickou přípravou vysokoškolských učitelů a spolupracovali se zahraničními experty na tuto problematiku. Na tomto místě pouze zmíním aktivní spolupráci s prof. PaedDr. Jiřím Kotáskem, CSc. a doc. PaedDr. Jarmilou Vašutovou, Ph.D.

Po roce 1989 se kategorie kvality stala jedním z klíčových slov v demokraticky se rozvíjejícím vysokém školství. Vzrostl zájem i o pedagogické vzdělávání

¹ Nutno připomenout, že v 80. letech existoval v Praze Ústav rozvoje vysokých škol, který inicioval vytvoření dvoustupňového pedagogického vzdělávání vysokoškolských učitelů. První stupeň zahrnoval základy vysokoškolské pedagogiky a byl určen pro učitele do pěti let praxe na vysoké škole. Druhý stupeň byl zaměřený na specializační studium vysokoškolské pedagogiky (v podstatě na problematiku oborově didaktickou). Účastnili se jej vysokoškolští učitelé s praxí na vysoké škole do 10 let. Oba stupně byly povinné pro všechny vysokoškolské učitele, což bylo kodifikováno vyhláškou č. 8/1983. Tento systém PePsVzd zanikl zákonem 172/1990 Sb. o vysokých školách.

vysokoškolských učitelů, přestože po roce 1990 již nebylo PePsVzd povinné. Začal vycházet časopis *Alma mater*, revue pro vysoké školy, který navazoval na dříve vydávaný časopis *Vysoká škola*.

V devadesátých letech se na vysokých školách začaly (postupně) rozšiřovat akademické svobody, posilovat samospráva a autonomie a docházelo ke změnám v organizaci vysokoškolského studia. Otázka, jak v nových podmínkách koncipovat PePsVzd vysokoškolských učitelů, se začala opět vynořovat. Otevíraly se možnosti pro mezinárodní spolupráci. Na řadě vysokých škol vznikaly návrhy obsahu a forem tohoto vzdělávání, které byly také postupně uskutečňovány. Zájemci o PePsVzd, odborníci z oblasti vysokoškolské pedagogiky a částečně i vysokoškolské psychologie se neformálně setkávali a sdělovali si svoje zkušenosti.

Také na VA jsme po roce 1990 na naznačené změny vysokého školství reagovali. Jednou z reakcí byla inovace PePsVzd, která se vyznačovala těmito rysy:

- větší diverzifikací obsahu, forem a metod vzdělávání,
- dobrovolnou účastí vysokoškolských učitelů na kurzech, seminářích, workshopech a dalších formách vzdělávání,
- klíčovým atributem se stalo sebevzdělávání vysokoškolských učitelů, podporované nabízenými organizovanými aktivitami,
- průběžným zjišťováním pedagogických potřeb vysokoškolských učitelů i odborných kateder,
- sebereflexí pedagogické činnosti vysokoškolských učitelů.

Uvedené rysy pedagogicko-psychologického vzdělávání lze považovat i v dnešní době za inspirující.

*Vlastimil Švec
Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta,
Institut výzkumu školního vzdělávání*